

**Tag des Gedenkens
an die Opfer des
Nationalsozialismus**

**Gedenkakt 2017
Leitmeritz und Theresienstadt**

**Vzpomínkový den
za oběti
národního socialismu**

**Vzpomínkový akt 2017
Litoměřice a Terezín**

**Bayerischer
Landtag**

STIFTUNG
BAYERISCHE GEDENKSTÄTTEN

München, April 2017

**Bayerischer Landtag | Landtagsamt
Referat Öffentlichkeitsarbeit, Besucherdienst**

Stiftung Bayerische Gedenkstätten | Dr. Erika Tesar

**Fotoaufnahmen: – Bildarchiv Bayerischer Landtag | Rolf Poss
– S. 22: Senat des Tschechischen Parlaments**

Gedruckt bei der Integrationsfirma Dimetria gGmbH Straubing

**Tag des Gedenkens
an die Opfer
des Nationalsozialismus**

**Vzpomínkový den
za oběti
národního socialismu**

Gedenkakt 2017 | Leitmeritz und Theresienstadt

Vzpomínkový akt 2017 | Litoměřice a Terezín

**Gemeinsame Veranstaltung
des Parlaments der Tschechischen Republik,
des Bayerischen Landtags und
der Stiftung Bayerische Gedenkstätten**

**Společná akce
Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky,
Bavorského zemského sněmu a
Nadace bavorských památníků**

vom 27. Januar 2017

z 27. ledna 2017

Inhalt	Seite	Obsah	Strana
Tag des Gedenkens an die Opfer des Nationalsozialismus 2017	6	Vzpomínkový den za oběti národního socialismu 2017	6
Rede von Barbara Stamm, Präsidentin des Bayerischen Landtags im Senat des Parlaments der Tschechischen Republik	12	Projev Barbary Stamm, předsedkyně Bavorského zemského sněmu v Senátu Parlamentu České republiky	12
Reden bei dem Gedenkakt in der KZ-Gedenkstätte Theresienstadt	17	Projevy při vzpomínkovém aktu v Památníku Terezín	17
Gedenkansprache von Jan Bartošek, Stellvertretender Vorsitzender des Abgeordnetenhauses in Tschechien	18	Vzpomínková řeč Jana Bartoška, místopředsedy Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR	18
Gedenkansprache von Miluše Horská, Stellvertretende Vorsitzende des Senats der Tschechi- schen Republik	22	Vzpomínková řeč Miluše Horské, místopředsedkyně Senátu Parlamentu České republiky	22
Gedenkansprache von Barbara Stamm, Präsidentin des Bayerischen Landtags	26	Vzpomínková řeč Barbary Stamm, předsedkyně Bavorského zemského sněmu	26
Gedenkansprache von Miroslav Kubík, Überlebender, Mitglied des Internationalen Komitees Dachau (CID)	30	Vzpomínková řeč Miroslava Kubíka, přeživšího, člena Mezinárodního výboru koncentračního tábora Dachau (CID)	30
Gedenkansprache von Karl Freller, MdL, Staatssekretär a. D., Direktor der Stiftung Bayerische Gedenkstätten	34	Vzpomínková řeč Karla Frellera, MdL, státního tajemníka ve výslužbě, ředitele Nadace bavorských památníků	34

Tag des Gedenkens an die Opfer des Nationalsozialismus 2017

Mit bewegenden Gedenkakten im tschechischen Leitmeritz und Theresienstadt hat eine Delegation des Bayerischen Landtags und der Stiftung Bayerische Gedenkstätten gemeinsam mit dem Parlament Tschechiens die Opfer der nationalsozialistischen Gewaltherrschaft geehrt. Am 27. Januar 2017, dem internationalen Tag des Gedenkens an die Opfer des Nationalsozialismus, wurde im ehemaligen Ghetto und Konzentrationslager Theresienstadt der Verfolgten, Gequälten und Toten des Nazi-Terrors erstmals länderübergreifend gedacht.

Mit diesem transnationalen Trauerakt wollten der Bayerische Landtag und die Stiftung Bayerische Gedenkstätten bewusst ein Zeichen für die Zusammenarbeit und Versöhnung in Europa setzen. Bereits am Vormittag wurde die besondere Bedeutung dieses Tages deutlich, als Landtagspräsidentin Barbara Stamm im Tschechischen Senat ein Grußwort bei der zentralen Gedenkveranstaltung der Föderation der jüdischen Gemeinden der Tschechischen Republik und des Stiftungsfonds für die Entschädigung der Opfer des Holocaust in Tschechien sprechen durfte: „Ich bedanke mich, dass wir hier bei Ihnen zu Gast sein dürfen. Ich weiß, dass es viele von Ihnen auch Überwindung gekostet hat, denn Ihre Heimat hat unter den Verbrechen der Nationalsozialisten früh und ganz besonders gelitten. Seien Sie versichert: Der Bayerische Landtag ist sich dieser großen Geste der Versöhnung sehr bewusst. Wir wissen sie mit ganzem Herzen zu schätzen.“

Milan Štěch, Vorsitzender des Senats, mahnte davor, die Gefahr der Vergangenheit als überwunden zu wännen: „Genauso wichtig wie die Erinnerung ist das Denken an die Zukunft. Wir sitzen langfristig auf einer Zeitbombe, wenn es uns nicht gelingt, in Europa den sozialen Frieden zu sichern und so eine tolerante Gesellschaft zu erhalten.“ Auch Petr Papoušek, Vorsitzender der Föderation der

Vzpomínkový den za oběti národního socialismu 2017

Působivými vzpomínkovými akty v Litoměřicích a Terezíně uctila delegace Bavorského zemského sněmu a Nadace bavorských památníků společně s Parlamentem České republiky oběti nacistické krutovlády. Dne 27. ledna 2017, v Mezinárodní den památky obětí národního socialismu, bylo v bývalém ghettu a koncentračním táboře Terezín poprvé vzpomenuo na pronásledované, umučené a zavražděné oběti nacistického teroru na nadnárodní úrovni.

Tímto pietním aktem přesahujícím hranice jednotlivých států demonstroval Bavorský zemský sněm a Nadace bavorských památníků svou ochotu ke spolupráci a usmíření v Evropě. Zvláštní význam tohoto dne se ukázal již dopoledne, kdy předsedkyně Bavorského zemského sněmu Barbara Stamm pronesla v českém Senátu uvítací projev při příležitosti vzpomínkové akce Federace židovských obcí v České republice a Nadačního fondu obětí holocaustu v České republice: „Děkuji Vám, že dnes mohu být Vaším hostem. Uvědomuji si, že mnoho z Vás to muselo stát velké sebezapření, neboť Vaše vlast trpěla zločiny nacismu jako jedna z prvních a v mimořádné míře. Mohu Vás ale ujistit, že si je Bavorský zemský sněm plně vědom tohoto velkého gesta smíření. A vážíme si ho celým srdcem.“

Milan Štěch, předseda Senátu, varoval před tím, abychom považovali nebezpečí minulosti za překonané: „Stejně tak důležité jako vzpomínat, je myslet na budoucnost. Sedíme dlouhodobě na časované bombě, pokud se nám nepodaří v Evropě zajistit sociální smír a zachovat tolerantní společnost.“ Také Petr Papoušek, předseda Federace židovských obcí v České republice apeloval na to, abychom zůstávali

Jüdischen Gemeinden in der Tschechischen Republik, appellierte daran, wachsam zu bleiben: „Die Menschen glauben zunehmend an scheinbar einfache Lösungen. Wir müssen gegen diese Populisten aufstehen.“ Der Musiker Radoslav Banga beschwor als Vertreter der Sinti und Roma die Vielfalt der Kulturen: „Es sind die Unterschiede, die uns bereichern, nicht die Gleichheit.“

Anschließend legten Bayern und Tschechen in Leitmeritz, einem ehemaligen Außenlager des KZ Flossenbürg, Kränze für die gut 4 500 Menschen nieder, die dort den Tod gefunden haben. Insgesamt waren rund 18 000 Menschen als Zwangsarbeiter in Leitmeritz eingesetzt, um in unterirdischen Produktionsstätten Rüstungsgüter zu bauen.

Der zentrale Gedenkakt wurde dann in Theresienstadt begangen, wo Jan Bartošek, stellvertretender Vorsitzender des Abgeordnetenhauses in Tschechien, von einer historischen Stunde sprach: „Ich erachte es als große Ehre, gemeinsam mit der Präsidentin des Bayerischen Landtags der Opfer des Holocaust zu gedenken.“ Auch Miluše Horská, Vizepräsidentin des Tschechischen Senats, hob die spezielle Konstellation dieses Tages hervor: „Es wäre den Opfern dieses Ortes eine Genugtuung, wenn sie wüssten, dass ihrer von uns allen gemeinsam gedacht wird.“ Die deutsch-tschechische Erklärung, die sich heuer zum 20. Mal jährt, sei ein Neustart für die Beziehungen zwischen beiden Ländern. Landtagspräsidentin Barbara Stamm zeigte sich bewegt angesichts des Trauerakts an den historischen Orten: „Auch mehr als 70 Jahre nach der Befreiung der Konzentrationslager ist der Blick zurück auf die Verbrechen, die hier geschehen sind, einfach nur entsetzlich. Beinahe möchte man vor Trauer und Scham erstarren, besonders wenn man aus Deutschland kommt. Aber wir sind es den Opfern schuldig, uns gemeinsam zu erinnern.“

Karl Freller, Direktor der Stiftung Bayerische Gedenkstätten, dankte für die Gelegenheit, sich gemeinsam zu erinnern, und rief zu mehr Zusammenarbeit der demokratischen Regierungen in Europa auf. Der eindringlichste Moment gehörte dem Überlebenden Miroslav Kubík, der seine Flucht in den letzten Kriegstagen schilderte. Ein deutscher Mithäftling half ihm dabei, versorgte ihn mit Essen, suchte Schlafplätze und brachte ihn sicher bis zur Grenze.

Bereits am 26. Januar 2017 wurde das gemeinsame Gedenken mit einer Veranstaltung in der deutschen Botschaft in Prag eingeleitet. Es wurden Auszüge der Fotoausstellung „KZ überlebt“ von Stefan Hanke gezeigt, die zuvor bereits im Bayerischen Landtag zu sehen war. Dieses Jahr gastiert die gesamte Ausstellung im Kulturministerium der Tschechischen Republik. Hansjörg Haber, Geschäftsal-

bdělí: „Občané věří čím dál více zdánlivě jednoduchým řešením. Musíme se proti těmto populistům postavit.“ Hudebník Radoslav Banga, zástupce Sintiů a Romů, vyzdvihl význam rozmanitosti kultur: „To co nás obohacuje, je právě různorodost a ne uniformita.“

Na závěr položili bavorští a čeští představitelé v Litoměřicích, na místě bývalé pobočky koncentračního tábora Flossenbürg, věnce k uctění téměř 4 500 vězňů, kteří zde přišli o život. Celkem bylo na nucené práce do podzemní zbrojovky v Litoměřicích nasazeno 18 000 osob.

Ústřední vzpomínkový akt potom proběhl v Terezíně, kde se Jan Bartošek, místopředseda Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, rozhovořil o historickém okamžiku: „Je mi velkou ctí, že mohu spolu s předsedkyní Bavorského zemského sněmu vzpomenout na oběti holocaustu.“ I Miluše Horská, první místopředsedkyně českého Senátu, vyzdvihla jedinečnost tohoto dne: „Pro oběti tohoto místa by to bylo zadostiučiněním, kdyby věděly, že na ně všichni vzpomínáme.“ Německo-česká deklarace, od jejíhož podpisu letos uplynulo 20 let, znamenala nový začátek ve vzájemných vztazích mezi našimi zeměmi. Předsedkyně Bavorského zemského sněmu Barbara Stamm projevila při pietním aktu na historických místech své dojetí: „I když od osvobození koncentračních táborů uběhlo více než 70 let, nahání pohled na zločiny, které se zde udály, děs a hrůzu. Když pak člověk stojí na místech, která byla svědkem nezměrného utrpení, nejraději by samou lítostí a studem zkameněl, zvláště pokud pochází z Německa. Oběti si zaslouží, abychom na ně společně vzpomínali.“

Karl Freller, ředitel Nadace bavorských památníků, poděkoval za příležitost společně zavzpomínat a vyzval pak k větší spolupráci demokratických vlád v Evropě. Nej působivějším okamžikem pak bylo vyprávění přeživšího vězně Miroslava Kubíka, který vylíčil svůj útěk z koncentračního tábora v posledních dnech války. Na útěku mu pomáhal jeho německý spoluvězeň, který mu opatroval jídlo, vyhledával vhodná místa pro přespání a doprovodil ho bezpečně až na hranici.

Společné vzpomínání bylo zahájeno již 26. ledna 2017 akcí na německém velvyslanectví v Praze, kde byly představeny ukázky z výstavy fotografií „Přežili koncentrační tábory“ od Stefana Hankeho, která byla předtím umístěna v Bavorském zemském sněmu. Tento rok hostuje celá výstava na Ministerstvu kultury České republiky. Hansjörg Haber, chargé d'affaires německého velvyslanectví, poukázal

träger der Botschaft, wies auf die große Rolle Bayerns bei der Zusammenarbeit zwischen Deutschland und Tschechien hin: „Nicht zuletzt wegen des bayerischen Engagements sind unsere Erwartungen an die deutsch-tschechischen Beziehungen übertroffen worden. Wir sind heute wirklich gute Nachbarn, das hätte man vor einiger Zeit nicht für möglich gehalten.“ Landtagspräsidentin Barbara Stamm betonte in ihrem Grußwort die Bedeutung eines länderübergreifenden Gedenkens: „Vor allem bedanke ich mich dafür, dass wir hier ein Stück Geschichte schreiben können: Ich freue mich wirklich sehr, dass Tschechien und Bayern heuer erstmals gemeinsam der Opfer des Nationalsozialismus gedenken. Gerade in diesen Zeiten, in denen es auf der ganzen Welt so viele Konflikte und schwierige Probleme gibt, tut ein solches Zeichen der Verbundenheit und der Versöhnung einfach gut, macht Mut und Hoffnung!“ Tschechiens Kulturminister Daniel Herman erklärte, Erinnerungskultur sei für ihn ein Kernthema und unabdingbar für eine funktionierende Zivilgesellschaft: „Bayern und Tschechen erinnern sich gemeinsam an die Opfer – das ist ein wichtiges und starkes Signal, das zu unserer Freundschaft beiträgt.“

Karl Freller, Direktor der Stiftung Bayerische Gedenkstätten, bedankte sich ausdrücklich für das zahlreiche Erscheinen von Abgeordneten des Bayerischen Landtags: „Es freut mich sehr, dass Vertreter aller Fraktionen nach Tschechien gekommen sind und gemeinsam an dem Gedenkakt teilnehmen. Das ist eine klare Botschaft – und eine Absage an alle extremistischen Kräfte, die sich derzeit wieder auszubreiten scheinen.“

na velkou roli Bavorska při spolupráci mezi Německem a Českem: „Díky bavorskému úsilí byla překonána očekávání v česko-německých vztazích. Dnes jsme opravdu dobrými sousedy, což by před jistou dobou ještě nikdo nepovažoval za možné.“ Předsedkyně zemského sněmu Barbara Stamm zdůraznila ve své zdравиčce význam vzpomínkové akce na nadnárodní úrovni: „Děkuji především za to, že jsme zde mohli napsat kousek historie: Opravdu mě velmi těší, že Česko a Bavorsko dnes poprvé společně vzpomínají na oběti nacismu. Právě v těchto dobách, kdy je ve světě tolik konfliktů a závažných problémů, je takové znamení soudržnosti a usmíření důležité, přináší odvahu a naději do budoucna!“ Ministr kultury ČR Daniel Herman prohlásil, že kultura vzpomínání je pro něj klíčová a neodmyslitelná pro fungující občanskou společnost: „Bavorsko a Česká republika vzpomínají společně na oběti – to je důležitý a jasný signál, který přispívá k utužování našeho přátelství.“

Karl Freller, ředitel Nadace bavorských památníků, poděkoval výslovně poslancům Bavorského zemského sněmu za hojnou účast: „Jsem velmi potěšen, že do ČR přijeli zástupci všech frakcí a společně se zúčastnili vzpomínkového aktu. Je to jasné poselství – a rozhodné ne všem extremistickým silám, které se začínají opět hlásit ke slovu.“

Rede von Barbara Stamm, Präsidentin des Bayerischen Landtags im Senat des Parlaments der Tschechischen Republik

Sehr verehrte Überlebende,
sehr geehrte Vorredner,
meine sehr geehrten Damen und Herren,

vor wenigen Monaten ist in München ein Mann gestorben, der unsere beiden Länder durch sein Leben miteinander verbunden hat: Max Mannheimer. 1920 in der damaligen Tschechoslowakei geboren, musste er als junger Mann all die Verbrechen erleiden, die das nationalsozialistische Deutschland den Menschen in Ihrem Land und insbesondere den Juden angetan hat: Demütigung, Internierung, Tod fast der gesamten Familie in der Gaskammer, Hunger, Krankheit und Misshandlung.

Max Mannheimer hat die Konzentrationslager Theresienstadt, Auschwitz, Warschau und Dachau überlebt. Nie wieder, so schwor er sich nach der Befreiung, wollte er zurück nach Deutschland. Und doch hat er genau dies schließlich getan. Bis zu seinem Tod hat Max Mannheimer als Zeitzeuge unzählige Gespräche geführt, um seine Erinnerungen weiterzugeben, vor allem an die junge Generation: Er war Mahner und Versöhner, wofür wir ihm zutiefst dankbar sind. Seine Botschaft an unsere Generation war: „Ihr seid nicht verantwortlich für das, was geschah. Aber dafür, dass es nicht wieder geschieht – dafür schon.“

Max Mannheimer wäre heute sicherlich gerne dabei gewesen bei diesem ersten gemeinsamen Gedenken Tschechiens und Bayerns.

Projev Barbary Stamm, předsedkyně Bavorského zemského sněmu v Senátu Parlamentu České republiky

Vážení přeživší,
vážení řečníci,
vážené dámy a pánové,

před pár měsíci zemřel v Mnichově muž, který propojil obě naše země svým životem: Max Mannheimer. Narodil se roku 1920 v tehdejším Československu a jako mladý muž musel snášet všechna příkoří německých nacistů páchaná na českém národu a zvláště pak na Židech: ponižování, internaci, vyhlazení téměř celých rodin v plynové komoře, hlad, nemoci a špatné zacházení.

Max Mannheimer přežil koncentrační tábory v Terezíně, Osvětimi, Varšavě a Dachau. Po osvobození přísahal, že se už nikdy nevrátí do Německa. A přesto se nakonec vrátil. Až do své smrti pořádal Max Mannheimer jako očitý svědek besedy, v nichž předával své vzpomínky dál, především mladé generaci. Byl to ten, kdo upomínal a usmířoval, za což jsme mu hluboce vděční. Jeho poselství naší generaci bylo: „Nejste odpovědní za to, co se stalo. Ale za to, aby se to nestalo znovu, za to ano.“

Max Mannheimer by se určitě býval rád zúčastnil této společné vzpomínkové akce České republiky a Bavorska.

Sehr geehrter Herr Štěch,
sehr geehrter Herr Papoušek,
sehr geehrter Herr Klíma,

im Namen des gesamten Bayerischen Landtags und auch stellvertretend für die Stiftung Bayerische Gedenkstätten und ihren Direktor Karl Freller, vor allem aber auch ganz persönlich, bedanke ich mich, dass wir heute bei Ihnen zu Gast sein dürfen. Ich weiß, dass dies keineswegs selbstverständlich ist. Ich weiß, dass es viele von Ihnen auch Überwindung gekostet hat, denn Ihre Heimat hat unter den Verbrechen der Nationalsozialisten früh und ganz besonders gelitten.

Und deshalb sind wir heute voller Dankbarkeit hierher nach Prag gekommen: um an diese schrecklichen Gräueltaten zu erinnern und um zu gedenken.

Seien Sie versichert: Der Bayerische Landtag ist sich dieser großen Geste der Versöhnung sehr bewusst. Wir wissen sie mit ganzem Herzen zu schätzen.

Ich bin in diesen Stunden zutiefst bewegt. Sie sind für mich Auftrag und persönliche Verpflichtung für unsere künftige, eng verbundene Zusammenarbeit.

Ich danke Ihnen.

Vážený pane Štěchu,
vážený pane Papoušku,
vážený pane Klímo,

jménem celého Bavorského zemského sněmu a také v zastoupení Nadace bavorských památníků a jejího ředitele Karla Frellera, ale hlavně za sebe, Vám děkuji, že dnes smím být Vaším hostem. Uvědomuji si, že mnohé z Vás to muselo stát velké sebezapření, neboť Vaše vlast trpěla zločiny nacismu jako jedna z prvních a v mimořádné míře.

A proto jsme plni vděčnosti přijeli dnes do Prahy: abychom vzpomenuli na tyto hrůzné zločiny a uctili památku jejich obětí.

Buďte si jisti, že Bavorský zemský sněm si je vědom tohoto velkého gesta usmíření. A umíme ho ocenit z celého srdce.

Události posledních hodin mě hluboce dojaly. Zavazují mě, abych do budoucna rozvíjela naši úzkou spolupráci.

Děkuji Vám.

**Reden bei dem Gedenkakt
in der KZ-Gedenkstätte Theresienstadt**

**Projevy při vzpomínkovém aktu
v Památníku Terezín**

**Vzpomínková řeč Jana Bartoška,
místopředsedy Poslanecké sněmovny Parlamentu
České republiky**

Vážené dámy a vážení pánové, milí hosté,

dovoluji mi v tento den, který byl v roce 2005 vyhlášen Valným shromážděním OSN za Mezinárodní den památky obětí holocaustu, pronést několik vět. Toto datum bylo vybráno záměrně a symbolicky... dne 27. ledna roku 1945 byl osvobozen koncentrační tábor Auschwitz-Birkenau a my si letos připomínáme 72. výročí této události.

Myšlenka společné česko-bavorské pietní připomínky v Litoměřicích a v Terezíně vznikla na základě smutné skutečnosti, že se zde, v Litoměřicích, nacházel největší pobočný tábor koncentračního tábora Flossenbürg.

Výčíslení dopadů druhé světové války je děsivé – v nacistických koncentračních táborech trpěly miliony lidí, přišlo o život šest milionů Židů, dva miliony Romů, miliony dalších nevinných obětí.

Je tomu 72 let od konce druhé světové války a my dnes žijeme v době, kdy přes tuto vzdálenost měřenou v desetiletích blednou vzpomínky přeživších. Ty ale nesmíme nechat zapadnout! Je nutné, aby i nastupující generace věděly, kam až může dojít megalomanská touha po moci, nenávist a nesnášenlivost.

Společně si zde dnes připomínáme památku obětí holocaustu, stojíme na místech, která v nacistické skládačce likvidační mašinérie bohužel také sehrála svou nedobrovolnou hrůznou roli. Rád bych se v souvislosti se symbolickým podkladem tohoto dne s vámi podělil se svým osobním prožitkem z přečtení dnes už klasického díla autentické autobiografické literatury Richarda Glazara – „Treblinka“. O jeho přežití a útěku z tohoto vyhlazovacího tábora, „jehož název je jak z dětské

**Gedenkansprache von Jan Bartošek,
Stellvertretender Vorsitzender des Abgeordnetenhauses der
Tschechischen Republik**

Sehr geehrte Damen, sehr geehrte Herren, liebe Gäste,

erlauben Sie mir an diesem Tag, der 2005 von der Generalversammlung der Vereinten Nationen zum Internationalen Tag des Gedenkens an die Opfer des Holocaust bestimmt wurde, einige Sätze zu sagen.

Dieses Datum wurde mit Bedacht gewählt und hat Symbolkraft ... Am 27. Januar 1945 wurde das Konzentrationslager Auschwitz-Birkenau befreit und wir erinnern uns an den 72. Jahrestag dieses Ereignisses. Der Gedanke eines gemeinsamen bayrisch-tschechischen Gedenkakts in Leitmeritz/Litoměřice und in Theresienstadt/Terezín entstand aufgrund der traurigen Tatsache, dass sich hier in Leitmeritz/Litoměřice das größte Außenlager des KZ Flossenbürg befand.

Die Auswirkungen des Zweiten Weltkriegs aufzuzählen ist grauenerregend – in nationalsozialistischen Konzentrationslagern litten Millionen Menschen, kamen sechs Millionen Juden, zwei Millionen Roma und Millionen anderer unschuldiger Opfer ums Leben.

72 Jahre sind seit dem Ende des Zweiten Weltkriegs vergangen und wir leben heute in einer Zeit, in der über diese in Jahrzehnten gemessene Entfernung die Erinnerungen der Überlebenden verblassen. Wir dürfen sie aber nicht dem Vergessen preisgeben! Auch die nachfolgenden Generationen müssen wissen, wohin größtenwahnsinniger Machthunger, Hass und Intoleranz führen können. Gemeinsam gedenken wir heute hier der Opfer des Holocaust, wir stehen an Orten, die im nationalsozialistischen Sammellager der Vernichtungsmaschinerie leider auch ihre nicht selbst gewählte, schreckliche Rolle spielten. Gern möchte

říkanky,“ jak sám uvedl.

Jeho kniha je syrová, přímá. Bez zbytečného patosu vypráví o hrůzách, které prožil. Dostal se od polské řeky Bug až do německého Mannheimu, kde s novou identitou získal práci v místní kovárně a pracovali až do osvobození americkou armádou. Vystudoval ekonomii, cizí jazyky, pracoval ve Výzkumném ústavu výstavby a architektury a nakonec v Československé akademii věd. Richard Glazar prožil bohatý, inspirativní život. V říjnu 1997 obdržel od prezidenta řád Tomáše Garrigua Masaryka. Zanechal mnoha generacím neúprosné svědectví o zvrácené filozofii nadřazenosti jedněch nad druhými.

Je však téměř dějinným paradoxem, že jeho kniha nebyla a nemohla být v komunistickém Československu vydána. Poprvé vyšla ve Spolkové republice Německo roku 1992. Česky byla vydána až o dva roky později. V tomto dějinném paradoxu spatřuji dnes i hlubokou symboliku. Dnešní Spolková republika řadou svých činů dokazuje, že humanita a spolupráce mezi národy je její prioritou.

Jsem proto rád a považuji si za čest, že si památku obětí holokaustu dnes mohu připomenout společně s paní Barbarou Stamm, předsedkyní Bavorského zemského sněmu, a dalšími zástupci německé strany.

A jsem rád, že se naše vzájemná spolupráce rozvíjí a že to je nejlepší prevence, aby se neopakovaly chyby minulosti.

Děkuji za pozornost.

ich vor dem symbolkräftigen Hintergrund dieses Tages mit Ihnen meine persönlichen Erlebnisse mit der Lektüre des heute schon klassischen Werkes der authentischen autobiografischen Literatur von Richard Glazar – „Treblinka“ – teilen. Ein Werk über sein Überleben und seine Flucht aus diesem Vernichtungslager, „dessen Name wie aus einem Kinderreim ist“, wie er selbst sagte.

Sein Buch ist ungeschminkt, direkt. Ohne unnötiges Pathos erzählt er von den Grauen, die er durchlebte. Er gelangte vom polnischen Fluss Bug bis ins deutsche Mannheim, wo er mit neuer Identität Arbeit in einer örtlichen Schmiede bekam und dort bis zur Befreiung durch die amerikanische Armee arbeitete. Er studierte Wirtschaftswissenschaften, Fremdsprachen, arbeitete am Forschungsinstitut für Aufbau und Architektur und am Ende in der Tschechoslowakischen Akademie der Wissenschaften. Richard Glazar lebte ein reiches und inspirierendes Leben. Im Oktober 1997 wurde ihm vom tschechischen Präsidenten der Tomáš-Garrigue-Masaryk-Orden verliehen. Er hinterließ vielen Generationen ein unbestechliches Zeugnis einer perversen Philosophie der Überordnung der einen über die anderen. Es ist schon fast ein historisches Paradoxon, dass sein Buch in der kommunistischen Tschechoslowakei nicht verlegt werden konnte und auch nicht verlegt wurde. Zuerst erschien es 1992 in der Bundesrepublik Deutschland. Die tschechische Ausgabe erfolgte erst zwei Jahre später. In diesem geschichtlichen Paradoxon sehe ich auch eine tiefe Symbolik. Die heutige Bundesrepublik Deutschland beweist durch viele ihrer Taten, dass Humanität und das Zusammenwirken der Völker ihre Priorität bildet.

Ich bin deshalb froh und es ist mir eine Ehre, heute gemeinsam mit Frau Barbara Stamm, Präsidentin des Bayerischen Landtags, und weiteren Vertretern der deutschen Seite der Opfer des Holocaust zu gedenken.

Und ich bin froh, dass sich unsere gemeinsame Zusammenarbeit entwickelt und dass damit am besten verhindert wird, dass sich die Fehler der Vergangenheit wiederholen.

Ich danke Ihnen für Ihre Aufmerksamkeit.

**Vzpomínková řeč Miluše Horské,
místopředsedkyně Senátu Parlamentu České republiky**

Vážené dámy, vážení pánové, milí hosté,

potkávání se zde v Terezíně je právem vždy spojeno s připomínkou velmi temného období naší moderní evropské historie, které si jistě nikdo z nás nepřeje, aby se opakovalo. Zde jasně pochopíme slova oběti nacistické zločiny a bytostného demokrata, spisovatele Karla Čapka, který prohlásil: „Svět bude zlej, pokud nezačnou lidi věřit v lidi.“ Svět byl tehdy „zlej“.

Sama se snažím při různých setkáních nejen zde, ale i například v Lidicích, Ležákách či jinde toto válečné příkoří připomínat, a to v prvé řadě naší mladé generaci. Ta se z historie má učit tak, aby se neopakovaly dřívější chyby a abychom budovali budoucnost na pevných a přátelských základech.

Známý německý filozof Theodor Adorno, který měl sám za války zkušenost s emigrací, si poté, co se po válce usadil na univerzitě ve Frankfurtu, položil otázku: Jak žít a myslet po holocaustu? Proces usmiřování se mezi Čechy a Němci se musel pochopitelně zabývat i s tímto bodem. Férově, poctivě, kriticky, ale i sebekriticky jsme se se společnými problémovými body historie vypořádali až po několika desetiletích. Pronášeli jsme omluvy, odškodňovali oběti a založili Česko-německý fond budoucnosti a z něj dodnes financujeme udržitelné projekty. Pro oběti a přeživší místního nacistického běsnění zde v Terezíně by pak jistě to, že se zde dnes setkáváme v přátelském duchu a že akci spolupořádá vedle mého kolegy Jana Bartoška i prezidentka Bavorského zemského sněmu Barbara Stamm, bylo jistým zadostiučiněním za to, co zde museli zakusit.

Myslím, že velmi trefně se o Německu vyjádřil v 90. letech prezident Havel: řekl, že Německo je naše největší bolest, ale i naše největší naděje. Ano, vztahy mezi našimi zeměmi byly především „dějinami utrpení“, jak to ostatně zde v Terezíně

**Gedenkansprache von Miluše Horská,
Stellvertretende Vorsitzende des Senats der Tschechischen Republik**

Sehr geehrte Damen, sehr geehrte Herren, liebe Gäste,

ein Treffen hier in Theresienstadt/Terezín ist zu Recht immer mit der Erinnerung an eine sehr dunkle Periode unserer modernen europäischen Geschichte verbunden, von der sich jeder von uns wünscht, dass sie sich nicht wiederholt. Hier verstehen wir die Worte des Opfers der nationalsozialistischen Böswilligkeit und des eingefleischten Demokraten, des Schriftstellers Karel Čapek, der sagte: „Die Welt wird eine böse werden, wenn die Menschen nicht beginnen, den Menschen zu vertrauen“. Damals war es eine „böse“ Welt.

Ich selbst versuche bei verschiedenen Treffen, nicht nur hier, sondern auch beispielsweise in Lidice, Ležáky oder anderswo an dieses Kriegsunrecht zu erinnern, und zwar in erster Linie unsere junge Generation. Sie soll aus der Geschichte lernen, damit sich die früheren Fehler nicht wiederholen und damit wir eine Zukunft auf festen und freundschaftlichen Fundamenten bauen.

Der bekannte deutsche Philosoph Theodor Adorno, der selbst während des Krieges Erfahrungen mit der Emigration sammelte, stellte sich, als er sich nach dem Krieg an der Universität in Frankfurt etablierte, die Frage: Wie kann man nach dem Holocaust leben und denken?

Der Prozess der Versöhnung zwischen Tschechen und Deutschen musste sich verständlicher Weise mit diesem Punkt befassen. Fair, ehrlich, kritisch, aber auch selbstkritisch setzten wir uns erst nach einigen Jahrzehnten mit den gemeinsamen problematischen Punkten der Geschichte auseinander. Wir sprachen Entschuldigungen aus, entschädigten die Opfer und gründeten den Deutsch-Tschechischen Zukunftsfonds und finanzieren aus diesem Fonds bis heute nachhaltige Projekte. Für die Opfer und die Überlebenden des nationalsozialistischen Wütens hier in

před třemi roky vystihl i spolkový prezident Joachim Gauck. Jeho gest a jasných slov o tom, jak máme povinnost už nikdy nepřipustit, aby násilí triumfovalo nad duchem, si velmi vážím.

Těší mě, že mezilidské vztahy mezi Čechy a Němci se neustále vylepšují, že se i přes například rozdíly v otázkách současné migrační krize respektujeme a že je intenzivní a stabilní i vzájemný obchod. Velkou roli na tom má vedle každodenních vztahů a kontaktů obcí a krajů také Česko-německá deklarace, jejíž 20. výročí si v těchto dnech připomínáme. Jedná se o výjimečný dokument, který byl významným sladěním našich pozic a tím i restartem vzájemných vztahů. A jak se ukázalo, nastavil je skutečně dobrou cestou. Připravit osm let po pádu železné opony takto smířlivý text nebylo vůbec jednoduché, což jistě potvrdí i přítomní diplomaté a jeho role by neměla být nijak relativizována.

To, že se zde dnes scházíme, že společně chceme uctít oběti holocaustu a že hledáme cesty k tomu, jak mezi Čechy a Němci nadále zintenzivňovat vztahy, považuji za skvělý výsledek našeho dosavadního snažení. Skvělý je především při pohledu na místo, na němž stojíme. Zde v Terezíně totiž před desetiletími naše vztahy klesly na dno. Zde jsme zjistili, jaké je to ztratit soudnost, orientaci ve světě a jak zhoubné je to, když se vytváří zcestná představa o nadlidech a podlidech a když hodnotu člověka poměřujeme například vzdáleností očí či velikostí nosu. Toto již nikdy nedopustíme. Budme proto ostražití při xenofobních snahách extremistů zleva i zprava a budujme v našich zemích demokracii a aktivní občanství.

Děkuji vám za pozornost.

Theresienstadt/Terezín wäre die Tatsache, dass wir uns heute hier in einem freundschaftlichen Geiste treffen und sich neben meinem Kollegen Jan Bartošek auch die Präsidentin des Bayerischen Landtags, Barbara Stamm, an dieser Veranstaltung gemeinsam mit uns beteiligt, eine gewisse Genugtuung für das, was sie hier durchleiden mussten.

Ich denke, dass sich Präsident Havel in den 90er-Jahren sehr treffend über Deutschland äußerte, als er sagte, dass Deutschland unser größter Schmerz, aber auch unsere größte Hoffnung ist. Ja, die Beziehungen zwischen unseren Ländern waren vor allem eine „Geschichte des Leids“, wie das übrigens hier in Theresienstadt/Terezín vor drei Jahren auch Bundespräsident Joachim Gauck ausdrückte. Seine Gesten und klaren Worte dazu, dass es eine Verpflichtung für uns ist, nie mehr zuzulassen, dass Gewalt über Geist triumphiert, schätze ich sehr.

Ich freue mich, dass sich die zwischenmenschlichen Beziehungen zwischen Tschechen und Deutschen beständig verbessern, dass wir uns auch trotz beispielsweise der Differenzen in Fragen der aktuellen Migrationskrise respektieren und dass die gemeinsamen Handelsbeziehungen intensiv und stabil sind. Einen großen Anteil daran hat neben den tagtäglichen Beziehungen und Kontakten der Gemeinden und Regionen auch die Deutsch-Tschechische Erklärung, an deren 20. Jahrestag wir in diesen Tagen erinnern. Es handelt sich um ein außergewöhnliches Dokument, das einen gegenseitigen Abgleich unserer Positionen und damit auch einen Neustart der gemeinsamen Beziehungen darstellte. Und wie es sich zeigte, einen wirklich guten Weg bahnte. Acht Jahre nach dem Fall des eisernen Vorhangs einen so versöhnlichen Text vorzubereiten war keinesfalls einfach, was die beteiligten Diplomaten sicherlich bestätigen können, und deren Rolle sollte nicht relativiert werden.

Dass wir uns heute hier versammeln, dass wir gemeinsam die Opfer des Holocaust ehren wollen und dass wir Wege suchen, wie die Beziehungen zwischen Tschechen und Deutschen weiter intensiviert werden können, betrachte ich als ein großartiges Ergebnis unserer bisherigen Bemühungen. Großartig ist es vor allem mit Blick auf diesen Ort, an dem wir stehen. Hier in Theresienstadt/Terezín erreichten unsere Beziehungen nämlich vor Jahrzehnten einen Tiefpunkt. Hier haben wir gemerkt, wie es ist, Urteilskraft und Orientierung in der Welt zu verlieren, und wie unheilvoll es ist, wenn sich eine irreführende Vorstellung von Übermenschen und Untermenschen herausbildet und wenn wir den Wert eines Menschen zum Beispiel nach dem Augenabstand oder der Nasengröße bemessen. Lassen wir das nie wieder zu. Seien wir deshalb wachsam bei xenophoben Tendenzen der Extremisten von links und rechts und lasst uns in unseren Ländern die Demokratie und eine aktive Bürgergesellschaft bauen.

Ich danke Ihnen für Ihre Aufmerksamkeit.

Gedenkansprache von Barbara Stamm, Präsidentin des Bayerischen Landtags

Sehr verehrte, liebe Überlebende,
verehrte Stellvertretende Vorsitzende des Senats, Frau Horská,
verehrter Stellvertretender Vorsitzender des Abgeordnetenhauses, Herr Bartošek,
meine sehr verehrten Damen und Herren,

an einem Ort wie diesem ist es unendlich schwer, die richtigen Worte zu finden.
Der Auschwitz-Überlebende Primo Levi hat in Erinnerung an seine Erlebnisse geschrieben: „Uns wurde bewusst, dass unserer Sprache die Worte fehlen, um diese Beleidigung, diese Zerstörung des Menschen zu beschreiben.“

Auch heute noch, mehr als 70 Jahre nach der Befreiung der Konzentrationslager, ist der Blick zurück auf die Verbrechen, die hier geschehen sind, einfach nur entsetzlich. Man möchte in Trauer und Scham erstarren. Und ich betone: Das gilt besonders für uns, die wir aus Deutschland kommen.

Aber trotzdem – und gerade deshalb: Wir sind es den Opfern, die hier und an unzähligen anderen Orten unter den Verbrechen der Nationalsozialisten so sehr gelitten haben, schuldig, dass wir uns erinnern. Dass wir zurückblicken, auch wenn es schmerzt. Dass wir den Frauen und Männern und Kindern, die Unsägliches erlitten haben, wenigstens auf diesem Wege die letzte Ehre erweisen.

Dem gesamten Parlament bei uns in Bayern und auch mir ganz persönlich ist daher das jährliche Gedenken am 27. Januar ein großes, ein Herzensanliegen. Und dass dieses Gedenken heuer erstmals hier in Tschechien und gemeinsam mit unseren tschechischen Freunden stattfinden kann: Das empfinden wir trotz

Vzpomínková řeč Barbary Stamm, předsedkyně Bavorského zemského sněmu

Vážení a milí přeživší,
vážená místopředsedkyně Senátu, paní Horská,
vážený místopředseda Poslanecké sněmovny, pane Bartošku,
vážené dámy a pánové,

na místech jako je toto, je nesmírně těžké najít správná slova. Primo Levi, spisovatel přeživší Osvětim, ve svých vzpomínkách napsal: „Bylo nám jasné, že slovy nelze vyjádřit toto ponížení, zničení člověka“.

Ještě dnes, po více než 70 letech po osvobození koncentračních táborů, nahání pohled na zločiny, které se zde udály, děs a hrůzu. Když pak člověk stojí na místech, která byla svědkem nezměrného utrpení, nejraději by samou lítostí a studem zkameněl, zvláště pokud pochází z Německa.

A přesto – nebo právě protodlužíme vzpomínku obětem, které zde a na mnoha jiných místech trpěly nacistickými zločiny. Abychom se ohlédlí zpátky do minulosti, i když to bolí. Abychom těmto ženám, mužům a dětem, kteří vytrpěli nevysslovitelné, vzdali alespoň tímto způsobem poslední čest.

Pro celý Bavorský zemský sněm a mne osobně je proto každoroční vzpomínková akce konaná 27. ledna velkou srdeční záležitostí. A skutečnost, že jsme mohli zavzpomínat poprvé v Česku a společně s našimi českými přáteli, vnímám jako krásné a hřejivé gesto, byť u tak smutné příležitosti.

der Traurigkeit des heutigen Gedenkens als eine wunderbare, als eine wärmende Geste.

Sehr geehrte Frau Stellvertretende Vorsitzende Horská,
sehr geehrter Herr Stellvertretender Vorsitzender Bartošek,
sehr verehrte, liebe Überlebende,

wir sind für diese Geste und für diese Gelegenheit des gemeinsamen Gedenkens zutiefst dankbar. Sie ist ein großartiges Zeichen dafür, dass wir im Blick zurück, in der gemeinsamen Trauer um die Opfer des Nationalsozialismus trotz allem miteinander vereint sind. Und sie ist ein ermutigendes Symbol dafür, dass wir auch heute die Bedrohungen von Frieden, Freiheit und Menschlichkeit vereint und gemeinsam bekämpfen.

Liebe Frau Horská und sehr verehrter, lieber Herr Bartošek, wir sind uns in Freundschaft verbunden. Diese Freundschaft hilft uns, gemeinsam für Friede, Freiheit, Gerechtigkeit und für die Würde des Menschen Seite an Seite einzutreten. Und sie hilft uns, die junge Generation dazu zu ermuntern, dass sie die Demokratie lebt, dass sie sie gestaltet und dass wir alle eine gute Zukunft haben. Liebe Überlebende, zu alldem haben Sie einen ganz großen Beitrag geleistet, vor allem auch, was unsere junge Generation angeht.

Herzlichen Dank!

Vážená paní místopředsedkyně Horská,
vážený pane místopředsedo Bartošku,
vážení, milí přeživší,

jsme hluboce vděční za toto gesto a za tuto příležitost ke společnému vzpomínání. Je skvělým signálem toho, že jsme při pohledu zpět, ve společném zármutku nad oběťmi nacionálního socialismu navzdory všemu jednotní. A je povzbudivým symbolem toho, že i dnes jednotně a společně bojujeme proti ohrožení míru, svobody a lidství.

Milá paní Horská, a vážený milý pane Bartošku, spojuje nás přátelství. Toto přátelství nám pomáhá, abychom se společně zasazovali o mír, svobodu, spravedlnost a lidskou důstojnost. Abychom povzbudili mladou generaci k tomu, aby žila demokracií, aby ji vytvářela a zajistila tak pro všechny dobrou budoucnost. Milí přeživší, k tomu jste Vy přispěli velkou měrou a především mladá generace Vám má za co děkovat.

Srdečné díky!

**Vzpomínková řeč Miroslava Kubíka,
přeživšího,
člena Mezinárodního výboru koncentračního tábora Dachau (CID)**

Vážený přítomní,

dovolte mi, abych jako bývalý vězeň koncentračního tábora Terezín, Auschwitz a Dachau řekl několik málo slov. Stojíme zde nad hroby obětí zhoubné ideologie – ideologie, která až neuvěřitelně ovlivnila myšlení lidí, že byli schopni dopouštět se činů odporujících všem principům, jimiž se lidská bytost má řídit. Lze z toho vyvodit, že i my, kteří jsme přečkali, budeme naplněni nenávistí proti svým trýznitelům. Nikoli, daleko větší bolesti a nenávistí byli naplněni pozůstalí, kteří přišli o své drahé.

Když jsem se po osvobození tábora vracel pěšky se svým spolužákem domů, provázeli nás na té čtyřdenní 200 km dlouhé cestě do Domažlic náš německý spoluvězeň (Hans Eichhorn), který nám u sedláků zajišťoval stravu a nocleh. Šel s námi až k hranicím, k Furth im Wald a teprve pak se rozloučil a šel do Bamberku. To bylo počátkem května v r.1945. Tehdy bych byl netušil, že za necelé 3 roky budu, s příchodem jiné ideologie, v Praze v Nerudově ulici zpívat naši hymnu a donutit tím příslušníky naší policie, aby upustila od bití. A neuplynulo mnoho času a naše vládnoucí strana získávala ve volbách 99 %, popravena byla Dr. Milada Horáková (za niž intervenoval Albert Einstein) a dalších 250 lidí, internován byl můj bývalý spoluvězeň arcibiskup Beran, uvězněn kanovník Švec, můj profesor náboženství Pikora a další a další a další. Až přišel rok 1989 a s ním opět svoboda a také svobodné informace. Kolik že milionů obětí měly gulagy? Deset, patnáct? To se už nikdy nedovíme. A jestliže tu dnes stojíme a jen nepochopitelně nad tím kroutíme hlavou, nutně nás napadá: Nejde tu o přírodní zákon? Dnešní doba přímo překy-

**Gedenkansprache von Miroslav Kubík,
Überlebender,
Mitglied des Internationalen Komitees Dachau (CID)**

Sehr geehrte Anwesende,

erlauben Sie mir, dass ich als ehemaliger Häftling des Konzentrationslagers Theresienstadt/Terezín, Auschwitz und Dachau einige wenige Worte sage. Wir stehen hier an den Gräbern der Opfer einer unheilvollen Ideologie – eine Ideologie, die auf fast unglaubliche Weise das Denken der Menschen beeinflusste, sodass sie fähig waren, Taten zuzulassen, die allen Prinzipien entgegenstehen, nach denen sich ein menschliches Wesen richten sollte. Man könnte daraus ableiten, dass auch wir, die wir überlebten, mit Hass gegen unsere Peiniger erfüllt sind. Aber nein, mit weit größerem Schmerz und Hass waren die Hinterbliebenen erfüllt, die ihre Lieben verloren.

Als ich nach der Befreiung des Lagers zusammen mit meinem Schulfreund zu Fuß nach Hause zurückkehrte, begleitete uns unser deutscher Mithäftling (Hans Eichhorn), der uns bei den Bauern Essen und Obdach besorgte, die 4 Tage und 200 Kilometer lange Strecke bis Taus/Domažlice. Er ging mit uns zusammen bis zur Grenze bei Furth im Wald. und erst dann verabschiedete er sich und ging nach Bamberg. Das war Anfang Mai 1945. Damals hätte ich nicht geahnt, dass ich keine vollen 3 Jahre später, mit dem Einzug einer anderen Ideologie, in Prag in der Nerudova-Straße unsere Nationalhymne singen und damit die Angehörigen unserer Polizei dazu nötigen würde, das Prügeln zu beenden. Es verging nur wenig Zeit und unsere herrschende Partei erhielt bei den Wahlen 99 Prozent, Dr. Milada Horáková (für die sich Albert Einstein einsetzte) und weitere 250 Menschen wurden hingerichtet. Mein ehemaliger Mithäftling Erzbischof Beran wurde interniert,

puje svou nebezpečností – jakoby lidstvo ztratilo pud sebezáchovy. Necht' jsou nám ty mnoha a mnohamilionové oběti minulého století varovným mementem.

Děkuji za pozornost.

der Domherr Švec, mein Theologieprofessor Pikora und noch viele, viele andere kamen ins Gefängnis. Bis das Jahr 1989 kam und mit ihm wieder die Freiheit und unabhängige Informationen. Wie viele Millionen Opfer zählen die Gulags? Zehn, fünfzehn? Das werden wir nicht mehr erfahren. Und wenn wir heute hier stehen und verständnislos die Köpfe schütteln, muss uns zwangsläufig in den Sinn kommen: Handelt es sich hier etwa um ein Naturgesetz? Die heutige Zeit starrt vor Gefahr – als ob der Menschheit der Selbsterhaltungstrieb abhandengekommen ist. Mögen uns die vielen, vielen Millionen Opfer des vergangenen Jahrhunderts eine warnende Mahnung sein.

Ich danke Ihnen für Ihre Aufmerksamkeit.

**Gedenkansprache von Karl Freller, MdL,
Staatssekretär a. D.,
Direktor der Stiftung Bayerische Gedenkstätten**

Verehrte Überlebende,
Frau Stellvertretende Vorsitzende,
Herr Stellvertretender Vorsitzender,
Frau Landtagspräsidentin,
meine sehr verehrten Damen und Herren,

vor über 70 Jahren sind in Theresienstadt, in Leitmeritz und an unzähligen anderen Orten in Europa schreckliche Verbrechen im Namen des deutschen Volkes verübt worden. Die Schuldigen, ob aktive Täter oder passive Mitläufer, mögen bald alle ihr Ende – vielleicht auch einen letzten Richter – gefunden haben. Unsere Verantwortung allerdings wird bleiben! Zutiefst bedauere ich als bayerischer Abgeordneter und als Direktor der Stiftung Bayerische Gedenkstätten, was Deutsche – ganz besonders auch in der ehemaligen Tschechoslowakei – den Menschen an Unrecht, Leid und Tod zugefügt haben.

Jedes Jahr gedenken die Stiftung Bayerische Gedenkstätten und der Bayerische Landtag gemeinsam der Opfer des Nationalsozialismus und der Opfer des Holocaust. Heute gingen wir zur ersten Kranzniederlegung bewusst an den Ort, an dem sich das größte Außenlager des KZ Flossenbürg befand – nach Leitmeritz.

Circa zehn Kilometer entfernt von hier waren unterirdische Produktionsstätten der deutschen Rüstungsindustrie, in welchen Häftlinge aus vielen Ländern härteste Zwangsarbeit unter schlimmsten Bedingungen leisten mussten. Von den 18.000 Häftlingen, die hier waren, haben mindestens 4.500 nicht überlebt. Die

**Vzpomínkový projev Karla Frellera, MdL,
státního tajemníka ve výslužbě,
ředitele Nadace bavorských památníků**

Vážení přeživší,
paní místopředsedkyně,
pane místopředsedo,
paní předsedkyně zemského sněmu,
vážené dámy a pánové,

před 70 lety byly v Terezíně, Litoměřicích a na mnoha jiných místech Evropy páčány strašlivé zločiny ve jménu německého lidu. Nechtě jejich viníci, ať už aktivní pachatelé nebo pasivní přihlížející, dojdou brzy spravedlivé odplaty. Naše odpovědnost ovšem trvá! Jako bavorský poslanec a ředitel Nadace bavorských památníků hluboce lituji všeho bezpráví, utrpení a smrti, které Němci způsobili ostatním národům, zvláště pak občanům bývalého Československa.

Nadace bavorských památníků a Bavorský zemský sněm každoročně společně vzpomínají na oběti nacismu a holocaustu. Dnes jsme se k položení věnců vydali do Litoměřic, do místa, v němž byla největší pobočka koncentračního tábora Flossenbürg.

Asi deset kilometrů odsud se nacházela podzemní továrna německého zbrojního průmyslu, kde vězni mnoha národností museli vykonávat nucené práce ve strašlivých podmínkách. Vyráběly se tu tankové motory firmy Auto Union. Z 18 000 vězňů, kteří zde byli nasazeni, jich minimálně 4 500 nepřežilo. A tak se z bývalé

einstige „Höhle bei Leitmeritz“ war zur „Hölle in Leitmeritz“ geworden. Gefertigt wurden vorrangig Panzermotoren der Firma Auto Union.

Sehr geehrte Damen und Herren, es ist für mich – es ist für uns – eine große Ehre, das heutige Gedenken mit Vertretern des tschechischen Volkes aus beiden Parlamentskammern vollziehen zu dürfen. Wir wissen dies außerordentlich zu schätzen; umso mehr, da wir heute im Senat mit jenen Menschen gedenken durften, die die Gräueltaten vor 70 Jahren erlebt und überlebt haben. Ich verneige mich vor ihnen – insbesondere auch vor Ihnen, Herr Miroslav Kubík, der Sie soeben zu uns gesprochen haben!

Sie sind es – die Überlebenden –, die uns immer wieder daran erinnern, was nie wieder geschehen darf: das Verwehren freiheitlichen Denkens, das Treten von Menschenrechten mit Füßen, das Ermorden Unschuldiger! Die aktuellen Ereignisse in der Welt machen uns große Sorgen! Umso wichtiger ist der Zusammenhalt demokratisch geführter Nationen gegen jede Form von Extremismus.

Wir sind heute hier, um gemeinsam – über nationale Grenzen hinweg – transnational an Ereignisse zu erinnern, welche die Geschichte dieser beiden Nachbarländer geprägt haben. Leitmeritz galt heute unsere besondere Aufmerksamkeit. Jetzt, hier im einstigen Ghetto Theresienstadt – das ebenfalls Teil von Hitlers sogenannter „Endlösung“ war – wollen wir aber in gleicher Weise unzähliger Opfer gedenken. Ganz besonders will ich dabei an die vielen Kinder erinnern, die hier waren und dann – meist deportiert in die großen Vernichtungslager im Osten – gnadenlos ermordet wurden. Von František Bass, einem Jungen, der hier Häftling war und dem, vierzehnjährig, in Auschwitz das Leben genommen wurde, stammt ein Gedicht, das so unter die Haut geht, dass ich damit schließen will.

*Das kleine Rosengärtlein
duftet heut so sehr,
es geht auf schmalem Wege
ein Knabe hin und her.*

*Ein Knäblein, ach so schön und hold,
ein Knösplein, das g'rad blühen wollt'.
Erblüht einmal das Knösplein klein,
so wird das Knäblein nicht mehr sein.*

litoměřické jeskyně stala pekelná sluj.

Vážené dámy a pánové, je pro mě – pro nás – velkou ctí, že můžeme dnešní vzpomínkovou akci prožít se zástupci českého lidu z obou komor Parlamentu. Mimořádně si toho vážíme, o to více, že jsme dnes mohli v Senátu vzpomínat s lidmi, kteří před 70 lety tyto hrůzné činy zažili na vlastní kůži, a podařilo se jim je přežít. Skláním se před Vámi všemi, a hlavně před Vámi pane Miroslave Kubíku, který jste k nám právě hovořil!

A jsou to přeživší, kteří nám připomínají, co se již nesmí stát: zabraňovat svobodnému smýšlení, šlapat po lidských právech, vraždit nevinné! Aktuální dění ve světě je pro nás velmi znepokojující! O to důležitější je soudržnost demokraticky smýšlejících národů proti extremismu ve všech jeho podobách.

Dnes jsme sem přijeli, abychom společně na nadnárodní úrovni zavzpomínali na události, které utvářely naši historii. Naše mimořádná pozornost dnes patřila Litoměřicím. A nyní zde, v bývalém ghettu Terezín, které bylo rovněž součástí Hitlerova takzvaného „konečného řešení“, si chceme stejným způsobem připomenout další mnohé oběti. Chtěl bych zvláště vzpomenout na bezpočet dětí, které zde byly internovány a potom většinou deportovány do velkých vyhlazovacích táborů na východě a bez milosti zavražděny. Rozloučil bych se s Vámi přednesem emocionálně silné básně Františka Basse, dětského básníka, který zde byl vězněn a který jako čtrnáctiletý přišel o život v Osvětimi.

*Zahrádka malá,
plná růží, voní
cestička je úzká,
chlapeček prochází se po ní.*

*Chlapeček malý, hezoučký,
jak poupě rozkvétající.
Až poupě rozkvetě,
chlapeček už nebude.*

Begrüßung durch den tschechischen Kulturminister Daniel Herman in der deutschen Botschaft in Prag
Pozdrav od českého ministra kultury Daniela Hermana na německém velvyslanectví v Praze

Zentrale Gedenkveranstaltung der Föderation der jüdischen Gemeinden der Tschechischen Republik und des Stiftungsfonds für die Entschädigung der Opfer des Holocaust in Tschechien im Tschechischen Senat
Vzpomínková akce Federace židovských obcí České republiky a Nadačního fondu obětím holocaustu v českém Senátu

Bilder der Ausstellung „KZ überlebt“ von Stefan Hanke in der deutschen Botschaft
Fotografie z výstavy „KZ überlebt“ (Přežili koncentrační tábory) od Stefana Hankeho na německém velvyslanectví

Rede von Landtagspräsidentin Barbara Stamm im Tschechischen Senat
Projev předsedkyně zemského sněmu Barbary Stamm v Senátu Parlamentu České republiky

Denkmal von Jiří Sozanský in der Gedenkstätte Leitmeritz
Památník od Jiřího Sozanského na pamětním místě Litoměřice

Niederlegung des Kranzes des Bayerischen Landtags
Kladení věnce Bavorského zemského sněmu

Kranzniederlegung am Mahnmal Leitmeritz
Položení věnců u památníku Litoměřice

Kränze am Mahnmal Leitmeritz
Věnce u památníku Litoměřice

Kranzniederlegung in der Gedenkstätte Theresienstadt
Kladení věnců na pamětním místě Terezín

Niederlegung des Kranzes der Stiftung Bayerische Gedenkstätten
Kladení věnce Nadace bavorských památníků

Herausgeber

Bayerischer Landtag

Maximilianeum

Max-Planck-Straße 1

81675 München

Postanschrift:

Bayerischer Landtag

81627 München

Telefon +49 89 4126-0

Fax +49 89 4126-1392

landtag@bayern.landtag.de

www.bayern.landtag.de